

לבי ובשרי ירננו לאל חי

ר' מתן לוי

בפסח יצאה האומה הישראלית ממצרים. יציאה זו מה טיבה? האם הנבדלות הישראלית מן הגויים הינה רק ברובד הרוחני של האישיות הישראלית ובשאר המדרגות ישנה חפיפה בין ישראל ואומות העולם, או שמא גם מדרגת הטבע בישראל יצאה ממצרים ברכוש גדול המבדיל באופן מהותי בינה ובין אומות העולם.

ראשית מטעו של עם ישראל התגלה הקב"ה אל משה רבנו בשם הוי-ה ומינהו לשליח להוציא את 'בנו בכורו ישראל' מעבדות מצרים לחרות עולמים. כהקדמה לדבריו, טורח הקב"ה להעצים את גודל המעמד ויחודו, בציינו את העובדה שאפילו אל האבות נגלה הוא בשם ש-די בלבד ובשם הוי-ה לא נודע להם. בזאת מתבררת מעלתם המיוחדת של ישראל ונבדלותם המהותית מיתר עמי הארץ. אמנם מטרת היציאה מוגדרת ככניסה לעול תורה ומצוות "תעבדון את האלוקים על ההר הזה" וביאה אל הארץ המובטחת "ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה..." , אך היציאה עצמה הייתה לכאורה בלי מעלה ניכרת כלל, שהרי היו ישראל שקועים במט' שערי טומאה, אזי, כיצד יצאו ישראל ממצרים? מידת הדין עומדת וזועקת מה נשתנו אלו מאלו?

האם מציאותם של ישראל לבד, על אף שהייתם 'ערום ועריה' מתורה ומצוות, נחשבת כנבדלות בפני עצמה? או שמא רק בחיבורם לתורה ומצוות זוכים הם לקנות את חרותם והמדרגה הטבעית יוצאת ממצרים כנספחת בלבד למדרגת הקודש שלהם.

שאלה זאת מיטיב מרן הרב קוק לנסח באורות ישראל (ה, ח) :

צורתם של ישראל צריכה להתברר, אם האנושיות הכללית של תוכן האדם עומדת היא בה בצביונה כמו שהיא אצל כל העמים, ועליה נבנתה הצורה הישראלית המיוחדתה, או שמעקב¹ עד ראש הכל הוא מיוחד.

הראי"ה מציג את שאלת ייחודם של ישראל בשני אופנים: הראשון: צורת הקודש הישראלית הינה יחידה בפני עצמה הנבדלת מן הגויים, אמנם יחוד זה מונח הוא על בסיס משותף לישראל עם האנושות כולה. כלומר ישנן נקודות חפיפה ושיתוף בין ישראל לגויים וחפיפה זאת הינה בתחום האנושי הכללי. אם ננסה להוריד את משמעות הדברים למישור המעשי, אזי נקודות החפיפה על הציר האנושי באדם הפרטי יהיו הצרכים הגופניים, חומריים, כאכילה, שתיה שינה וכד', וכן בצרכים הנפשיים אוניברסליים², כצורך של האדם בחברה, אהבה, חופש וכד', גם תחומים מעולם הדעות המכוונים כלפי העולם הזה יכללו בגדר זה. ע"פ גישה זו ישנן נקודות שיתוף רבות, ומתוך כך נראה שיכולה ואף ראויה להתפתח אפשרות להפריה הדדית בין ישראל לעמים³. אם נחدد את הדברים נסיק, ע"פ גישה זאת, ששם ה' המיוחד לישראל אינו מופיע בעצם חיי הגשם של ישראל אלא חופף מעליו. בוודאי אפשרי יהיה לצייר תחומי השפעה של הצורה הישראלית המיוחדת על החלק האנושי אוניברסאלי של ישראל מתוקף השקפת חיי הא-לוהות עליו, אך הם אינם מהפכים את מהותו הפנימית למהות נבדלת בפני עצמה, שהחיים הא-לוהיים זורמים בעורקיה וע"כ כל עוד עמ"י לא יקנו מעלה זאת הרי הם אינם ראויים לצאת ממצרים. מאידך מציג הרב קוק, אפשרות הסברה נוספת ש"מעקב עד ראש" נבדלת היא מדרגתם של ישראל מן העמים. הצד התחתון שבהם אינו זהה כלל לצד האוניברסלי המופיע באנושות כולה והרי הדמיון בין הצדדים הללו הינו רק שיתוף השם בלבד. מהסברה זאת עולות מסקנות הפוכות מהמסקנות לעיל, לאמור, אין נקודות חפיפה בין ישראל לעמים כלל וכל ניסיון להפריה הדדית בין הצדדים הנראים כמשותפים, ראשיתו בטעות או שקר וסופו לכישלון. על פי גישה זאת, חיי האלוקות מפעמים בעקב יעקב כבראשו של ישראל וע"כ תהילת ה' תסופר מחיי הטבע הישראלים כמו מחיי הרוח של האומה וגאולתם ממצרים מוכרחת היא אף אם לא ניכר בהם צד הקודש העליון כלל כי כבר האנושית לבדה די בה לבשר בשורה ייחודית בעולם הראויה לחרות. נראה שהדברים אינם מוחלטים לצד מסוים

¹ יש לשים לב שבסוף הפסקה הרב הופך את הביטוי "מראש ועד עקב".

² ראה דרך ה' לרמח"ל פרק רביעי 'ישראל ואומות העולם' "שמצד טבע האנושי נראה היותם שווים" ושם סעיף ו' והיינו שיהיה להם נשמה כעין נשמת בני"א ע"פ שאין מדרגתם מדרגת נשמות ישראל" ויש לדייק בדבריו באומרו נשמה כלומר צד רוחני והיא בחינת נפש ולא מדרגת משמה שבנרנח".

³ עיין אורות הקודש ב' עמוד רצ"ט 'הקדושה באדם ובישראל' שם הרב מסיק מצד דרגות אלו שניתן למשוך תוכן של קדושה לעולם מתמצית האדם.

והרב עצמו מתלבט בסוגיה זאת, ע"כ הוא נזקק לחקירה הסוקרת את כל אפשרויות ההכרעה הקיימים לפנינו.

וממשיך הרב:

לכירור זה צריכים להשתמש במקורות שונים, תורניים, אך לא בלבד, למרות שבסוגיות אחרות אפשר היה בפשטות להכריע בעזרת המקורות התורניים לבדם. כנראה שגם בתורה ישנן שתי מנגינות שונות בסוגיה זאת, ע"כ הוא מצריך מקורות נוספים כגון: שכליים, הסתוריים, רוזיים, הופעיים, שיריים, ולפעמים ג"כ פוליטיים ואקונומיים.⁴

על מנת לבדוק לעומק את מורכבותה של סוגיה זו ב'מקורות התורניים' נעייין במספר מקורות המציגים את הקונפליקט.

זהותם של ישראל לאנושיות העולמית

לדברי חז"ל "דרך ארץ קדמה לתורה"⁵ כמה מובנים: שגור בפי העם שימוש בדברים אלו כאשר רוצים להורות הקדמת מוסר והליכות ללמוד תורה. אמנם מובנים נוספים יש לו למאמר זה.⁶ 'דרך ארץ' אינה רק מוסר אלא כינוי למכלול החיים הארציים, לטבעיות החיים האנושיים. מצינו בחז"ל ביטוי זה בהקשר של עבודת האדמה⁷ פרנסה⁸ חיי אישות,⁹ בהם שווים ישראל, לכאורה, עם האנושות כולה. יש להבין את קדימות טבעיות החיים לתורה, לא כהקדמה זמנית, שהרי תורה קדמה לעולם בשורשה אלא כהקדמה הופעיית מוכרחת וא"כ מבחינת ההופעה, ישנה בעולם מדרגה טבעית הנצרכת להופיע קודם מתן תורה ועומדת לכאורה כמדרגה עצמאית¹⁰ (אמנם ניתן לומר שהתורה הופיעה יחד עם הופעתם של ישראל מה שמוכיח שבישראל אין מדרגה הקודמת לתורה אלא גם מדרגת 'הדרך ארץ' כלולה היא בתורה, אלא שיש לענות שבעצם הוראת חז"ל דרך ארץ קדמה לתורה הרי הם אומרים שאינה כלולה במדרגה התורנית המיוחדת לישראל ומה שהופיעו ישראל יחד עם הופעת התורה הרי זאת משום חידושם המיוחד בעולם שהוא מדרגת ישראל הבאה ע"ג

⁴ מאמר זה עוסק בעיקר במקורות התורניים ע"פ שיטת מרן הרב, קצרה ידי ודעתי להקיף את כל העבודה שהרב דורש מאתנו.

⁵ ע"פ ריש תנר"א בראשית פרשה א'

⁶ עייין 'וארשתין לי לעולם', הרב יובל שלו, הוצאת ישיבת הגולן, שהאריך בכרוור משמעות דברי חז"ל אלו.

⁷ ברכות לה, ב: "ואספת דגן תירשך ויצהרך" – הנהג בהם מנהג דרך ארץ"

⁸ אבות פרק ב' משנה ב' "יפה ת"ת עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון"

⁹ עירובין ק: "אלמלי ניתנה תורה היינו לומדים צניעות מחתול... ודרך ארץ מתרנגול"

¹⁰ עייין ספרו של הרב שלו 'וארשתין לי לעולם' פרק 'דרך ארץ קדמה לתורה' שמאריך בסוגיה זו.

המדרגה האנושיות האוניברסאלית, ודווקא היווצרות הגוף הישראלי בתוך מעי הבהמה המצרית¹¹ מוכיח, שמבחינה חומרית, אנושית, הרי הוא שווה להם).

המדרש באיכה (ב, ט) מציג את נקודות השיתוף של עמ"י עם הגויים ואת נקודת ההבדלה מהם:

'מלכה ושריה בגויים אין תורה' - אם יאמר לך אדם חכמה בגויים, תאמין שנאמר 'זהאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשיו' (עובדיה א, ח) אם יאמר לך אדם תורה בגויים, אל תאמין שנאמר 'מלכה ושריה בגויים אין תורה'.

עולה מדברים אלו שבמדרגת החכמה ישנו שיתוף בין ישראל לגויים, על אחת כמה וכמה אם נבין את הביטוי "תאמין" לא רק כהסכמה לעובדה אלא גם כלימוד והפריה מהם, כעין לימודו של משה מיתרו לגבי סדרי מערכת המשפט¹² וכדרכו של הרמב"ם לקבל את האמת ממי שאמרה.

גם בדברי הרב קוק ישנן ראיות לשיטה זאת:

רוח שונה מרוחות כל העמים אשר תחת כל השמים מוכרח שתהיה לו ג"כ כלכלה מיוחדת הנאותה לו, המפרנסת אותו, מחזקת את כחו ונותנת לו את קיומו. לא תוכל, לפי זה, היהדות לסמוך רק על המזון התרבותי הכללי, שאין בקרבנו אותם החלקים שגופה הרוחני נבנה מהם. במה שבבחינה עיקרית הוא שונה מרוח כל העמים, לא נשלל בזה בשום אופן את אותו הצד האנושי, שבו הוא שווה לכל האדם, ומצדו היא זקוקה גם לכלכלה תרבותית לצדה הרוחני ככל המזון הרוחני אשר לכל האדם במקצוע זה. אבל כלכל זה לא יפטר אותה ממזונה המיוחד לה.

אורות התחיה ב'

עם כל כמה שהרב קוק קנאי למזון המיוחד לישראל אין הוא שולל, ואף מחייב הוא את המזון התרבותי הכללי בו שווים ישראל והעמים. במקום אחר גוזר הרב, על פי גישה זאת, מסקנות למעשה.

אוצר סגולת עולמים בישראל הוא גנוז. אבל כדי לאחד במובן כללי ג"כ את העולם עם מוכרחים צדדי כישרונות מיוחדים להיות חסרים בישראל, כדי שיושלמו ע"י העולם, וכל נדיבי עמים. ובוה יש מקום לקבלה שישראל מקבל מהעולם, וממילא פנויה היא הדרך

¹¹ ע"פ ילקוט שמעוני פרשת ואתחנן רמז תתכ"ו

¹² ע"פ הפרשנים שהיה הדבר קודם גיורו.

כלפי ההשפעה, אלא שהקבלה היא מבחוץ וההשפעה מבפנים, כלומר **פנימיות החיים** שלמה היא בישראל, **באין צורך להעזר משום כח זר בעולם**, וכל שלטון משרה בישראל מקרב פנימיות החיים הוא נובע, "מקרב אחיך - ממובחר שבאחיך", **ולחיצוניות החיים מזדמן שצריך השלמה דוקא מבחוץ**, "פיפותו של יפת באהלי שם", "חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו", ומשפע פנימיות החיים כנסת ישראל היא רק משפעת ולא מקבלת, ד' בדר ינחנו ואין עמו אל נכר.

אורות ישראל ה', ב'

מדברי הרב רואים שהצד המיוחד של ישראל אינו מאפיל על הצד המשותף שלהם עם אומות העולם מה שמאפשר הפריה הדדית. אמנם מדייק הרב שאין מטרתה האחרונה של קבלתנו מהגויים להיות מושפעים מהם ומתרבותם אלא סוף כל סוף, חסרונו המושלם ע"י הגויים הוא כלי המאפשר יצירת קשר ע"מ שהשפעתנו על הגויים תתאפשר¹³. יש לשים לב לביטוי של הרב "חיצוניות החיים" למול הביטוי "פנימיות החיים" נראה לכאורה שבחיצוניות החיים ישנה חפיפה בין ישראל לגויים והיא היא הבסיס להשפעה הדדית.

נבדלותם של ישראל מהאנושיות העולמית

ע"מ להתקדם בדיון נראה מקורות בדברי הרב, שלכאורה מורים את ההיפך.

יצירה עצמית ישראלית, במחשבה ובתקף החיים והמפעל, אי אפשר לישראל אלא בארץ ישראל. לעומת זה, כל הנעשה מישראל בארץ ישראל מתבטלת הצורה הכללית שבו לגבי הצורה העצמית המיוחדת של ישראל, וזהו אושר גדול לישראל ולעולם.

אורות ארץ ישראל ג'

יש לשים לב לניסוחו המיוחד של הרב, "מתבטלת הצורה הכללית שבו לגבי הצורה העצמית המיוחדת לישראל". רואים באופן ברור שיש ביטול של הצד הכללי אוניברסלי אל צד הקודש המיוחד לישראל. כוונת הרב באומרו "ביטול", אינה איפוס אלא יציקת משמעות חדשה אחרת, גבוהה יותר לאותו עניין עד ששם אחר נקרא עליו, שם ישראל.

¹³ כמו"כ עיין מאמרי הראי"ה עמ' 306 'נאום בפתיחת המכללה העברית בירושלים'.

ההבדל בין חו"ל לארץ ישראל

חשוב לשים לב שדבר זה מתרחש דווקא בארץ ישראל¹⁴. כלומר, אם את אותה יצירה היה עושה האיש הישראלי בחו"ל, אזי משמע שהצורה הכללית שלו היתה נשאת ועל גביה הייתה חופפת צורה ישראלית מיוחדת. כלומר שפיסקה זאת נותנת מקום לשתי האפשרויות שהעלנו בתחילת הדברים או שתי קומות זו ע"ג זו או קומה אחת מיוחדת מעקב עד ראש, וההבדל ביניהם הוא מיקום היצירה, א"י או חו"ל.

מובן כפי פשט המקרא שנוי בנביאים ומשולש בכתובים והוא יסוד מוסד בבסיס שיטתו של מרן הרב: "ארץ ישראל איננה דבר חיצוני, קנין חיצוני לאומה... ארץ ישראל היא חטיבה עצמית קשורה בקשר חיים עם האומה, חבוקה בסגולות פנימיות עם מציאותה." (ארות ארץ ישראל, א') א"י הינה הגוף של האומה ועל כן כשישראל בארצם אזי יכולה הנשמה להטביע חותם מיוחד גם על המדרגה האנושית הכללית, אך בגלות אנו "משאילים" מן הגויים את העיסוק בצד האנושי על כן בחוץ לארץ כביכול הצד האנושי הינו קומה בפני עצמה והצד הישראלי הינו קומה מיוחדת על גביה. יעקב אבינו איש תם יושב אוהלים מקבל מאביו גם את ברכות העולם הזה, בנוסף למדרגת עולם הבא המיוחדת לו. דבר זה היה צפוי עוד מילדתו כאשר אחזו בעקבו של עשו אחיו וקלט ממנו חלק מתכונות העוה"ז אשר עשו מתייחד בהן, מה שמאפשר לו במידת מה להתמודד עם תכונותו של לבן בגלותו בחו"ל¹⁵. אמנם רק כאשר הוא חוזר לארץ משתנה שמו בעצם ומיעקב הופך הוא לישראל. שתי מדרגות אלו אינן בשתי דמויות שונות, אלא באדם אחד שכל כולו נבדל מעשו אחיו. דווקא בא"י מתגלות שתי מדרגות אלו ביחידה מיוחדת אחת, שגם בצורתה הבסיסית אינה שווה לעשו בשום צורה כמו שמאריך הרב במדבר שור בדרוש השניים ועשרים¹⁶:

התאחדות והתייחדות בזרע אברהם.

והנה ה' אצל אברהם אבינו ע"ה ההתאחדות עם כל העולם וההתפרדות מהם בתורת התחלה ורשימה. אח"כ אצל יצחק נכללו ב' הכוחות יחד, כח ההתאחדות עם העולם להועילם וכח ההתפרדות כדי לשמור הקדושה הקבועה בו כדי שיהי' למשמרת לדורות.

¹⁴ באורות התורה פר' ו' פס' יא' מוסיף הרב את שקידת התורה ככלי ליצור מציאות זו "למוד התורה, בהלכה, באגדה, בפלפול ובכל דבר תורה, מכניס את המאור שבחיי הישראליות בתוך נפשותינו, ומעיר בקרבה את הדעות הנאות והרגשות הטובות הכמוסות בקרבה מצד התכונה המיוחדת של ישראל, כשם שלמודים כוללים מעירים בקרבנו את הדעות והרגשות של האדם הכללי. אמנם התורה נותנת לנו חיים, לא רק חיים לאומיים פרטיים כי אם גם חיים כלליים. כי התכונה האנושית היותר טובה תגיע לנו בצורה היותר מתוקנת כשתבוא לנו ערוכה במטבע ישראלי, וזה נמצא על ידי שקידת התורה."

¹⁵ עיין מדבר שור דרוש עשרים ותשע.

¹⁶ הכותרות אינן בגוף הדרוש אלא ניתנו ע"מ להקל בהבנת התפתחות המהלך בדברי הרב קוק.

ברור חלק יעקב אל מול חלקו של עשו.

והנה בכל אחד מבניו נתנה נטי' אחת משתי אלה הנטיות שהן יחד דרושות. כח ההתאחדות עם העולם גבר בעשו, אבל ע"ז נאבדה ממנו רשימת הקדושה שהיא ברכת אברהם, כי נתערב עם העולם ונתבטל בהמון התאוות ויצרי העולם. ואצל יעקב אבינו ע"ה גבר כח ההתייחדות, כי השקיף כי רק זהו מה אשר ד' דורש ממנו כדי לשמור קדושת עצמו. והתכלית שצריכה לצאת לצורך העולם, ע"י ההתאחדות, זו יצא תצא מאליה כשיהי' עת וזמן לחפץ זה...

חלקו של עשו ניתן ליעקב.

והנה אם הי' עשו פועל בכח ההתאחדות שלו עם העולם כראוי היה ראוי לטובה ולמעלה גדולה, כי לזכות את כל העולם כולו באורו של אברהם ע"ה הוא דבר גדול וחפץ ד'. אבל עשו לדרכו פנה, התאחד עם העולם ונתקלקל עמהם להאביד ממנו ברכת אברהם. בקש יעקב אבינו ע"ה שיהי' גם כח ההתאחדות מסוד בידו, ואם לא יוכל להשתמש ממנו כעת מפני שאין השעה ראוי' והעולם אינו מבוסס כל צרכו, יכין הכנות גדולות כדי שאחרי האריכות תצמח גם התכלית הנולדת מהתאחדות, וזהו חלק הבכורה שלקח מעשו.

התורה מבדלת את יעקב מטבעיות העולם למטרת שמירת קדושתו.

והנה יעקב שקבע דרך ד' ע"י דרך ההתפרדות, מוכרח הי' לבקש עצות לזה הדרך לע"ל במה יהיו בטוחים שיהיו "בטח בדד עין יעקב", שע"ז שם יעקב אבינו ע"ה עינו ותכליתו. מצא כי תכלית שמירה זו א"א שתמצא כ"א ע"י שתנתן לזרעו תורה אלהית שחוקיה גבוהים מבינת האדם, ועי"ז יהיו נפרדים מכל גויי הארץ. כי אם יהיו חוקי התורה נימוסים שכליים, מיד יתערבו עם כל העמים ותאבד מידם סגולתם, כדרך שנאבדה מעשו ע"י התערבו בין העמים.

התורה מחיה ומייחדת גם את הצדדים הטבעיים של יעקב.

אם כי נחוצה היא שורש התורה שתהי' נשגבת משכל האדם, למען יעמוד ישראל לגוי, ומרשות עצמו יופיע להאיר אור על כל עמי הארץ כחק השכל עם החומר, בכל זאת רק ממנה תוצאות ההצלחה הראויה לבא לאדם ע"י מעשים שכלים המדריכים אותו להשלמתו, אך עוד באופן יותר נשגב ויותר נעלה מאותה השלמות שדריכהו לה הנימוס הטבעי שעל אדני השכל האנושי נוסד. והנה עקב עשו, הוא הוראה גדולה למהלך הטבעי של העמים האלה שיש בתולדות חייהם יחש אל ישראל ביותר, עשו שעמו נולדה נטית ההתחברות, דורך הוא בעקב ורגל גאוה על ההתבודדות של יעקב להיות עם לבדד ישכן. אך במה יגונן יעקב על עצמו שיישאר באמת עם לבדד בלתי מעורב עם האומות,

לא רק בכח השכל לבדו, כי אם יהיו המעשים של יעקב מקורם בשכל האנושי הלא עמים רבים יתאחדו מיד עמו ועמהם יתבולל ח"ו¹⁷. אך ידו, שבה הוא עושה המעשים והמצוות שבתורה, היא היא האוחזת בעקב עשו, לעצור כח ההתאחדות שלא בזמנה המבטלת הכונה האלהית הרוממה, ממנו ומעל כל העולם כולו"

הרב קוק מבאר בדרוש זה כי פעולת התורה בישראל כפולה, היא נותנת לישראל ממד על טבעי, חוקים שמקורם גבוה מהשכל, מה שיוצר חיץ בינם ובין אומות העולם ומונע את התבוללותם של ישראל, אך לא זו בלבד שחוקים אלו עומדים כיחידה עצמאית המעטרת את ישראל אלא אף קומת הבסיס, המעשים השכליים, גם הם מתדייקים ומתעלים ע"י הקומה הישראלית המיוחדת שעל גביה.

שם יעקב המבטא את מדרגת הבסיס, דוחה מעליו את עקבו של עשו ע"מ שלא ישפיע עליו. אע"פ שיש דמיון בין עשו ליעקב, (שתצא לפועל רק בזמן התיקון השלם) במהות הרי אלו מציאויות שונות לגמרי ע"כ למרות נשיקת עשו ליעקב, המבטאת שייכות וזהות, בסופו של דבר "וישב ביום ההוא עשו לדרכו שצירה, ויעקב נסע סכתה". מקומו של עשו הוא שער, אותה בחינה אשר הטביע עליה התורה את הכינויים "עזאזל" ו"ארץ גזירה", (כינויים לכח הטומאה בעולם) ולעומתו יעקב, מדרגת הטבע שבישראל הולכת להסתופף תחת "צילא דמהמנותא" ולהתכלל בה.

דברים אלו נראים מתאימים להפליא למסקנתו של 'מרן הרב' בהמשכה של הפסקה בה פתחנו:

נראה הדבר שמקודם נערך הדבר שצורת האדם תשתלם בכללותה, ובתור תוספת ויתרון יגלה על האומה המיוחדת רוחה המפואר בהדרת קודש. אבל נתקלקלו הענינים ורוח האדם שקע כ"כ בכלל, עד שלא היה החול יכול להיעשות בסיס לקודש אלא א"כ יקלקל אותו, והוכרחה גלות מצרים לבא בתור כור הברזל, שצירפה את צד האדם שבישראל, עד שנעשה לבריה חדשה, וצורתו החולית נתטשטשה לגמרי. והחל גוי פעם אחת ע"י הגרעין האנושי לצורה שמראש ועד עקב כולה ישראלית, יעקב וישראל.

בצורה מפורשת, אומר הרב כאן, שצורתם של ישראל הינה דבר מיוחד ונבדל לגמרי מהאוניברסליות האנושית "מראש ועד עקב כולה מיוחדת". ישנו כאן דיוק בהקדמת הראש לעקב (בשונה מתחילת הפסקה שם הקדים הרב את העקב לראש), שדווקא מתוך נבדלותו

¹⁷ יש לשים לב שבדרוש זה מבאר הרב את אחיזת יעקב בעקב עשו באופן הפוך מפרושו בדרוש התשעה ועשרים שהוזכר לעיל.

המוחלטת של הראש (שם ישראל), מתייחד ונבדל גם העקב הישראלי (שם יעקב) חרף האפשרות לטעות ולזהות הקבלה בינו ובין העמים כולם.

הראשית והקלוקל

אמנם יש לעמוד על מספר נקודות בדברי הרב. ראשית, במפורש מספר לנו הרב שהיתה הו"א לעשות את החול בסיס לקודש. צריך להבין מהו היתרון בהרכבה כזאת? ומהי הסיבה "שנתקלקלו העינינים ורוח האדם שקע כ"כ ושיבש את המחשבה הראשונית הזאת. כמו כן יש לברר מתי כל התהליך הזה התרחש? ברור לנו שדבר זה היה קודם יציאתם של ישראל ממצרים, שהרי הרב מגדיר את מצרים ככור ההיתוך בו התרחשה ה"תוכנית החילופית" לרעיון המקורי. לעניות דעתי הרב מרמז בדבריו למחשבה בתחילת הווית העולם, כגן עדן מקדם. שם, "מקודם נערך הדבר שצורת האדם תשתלם בכללותה ובתור תוספת ויתרון יגלה על האומה המיוחדת רוחה המפואר בהדרת קודש" תאור זה מתאים במדויק לתאור יצירת האדם הראשון שהרי גם הוא נוצר עפר מן האדמה ורק בסוף הבניין הגשמי ניתנה בו רוחו, כמתואר בילקוט שמעוני: "אמר רבי אחא בר חנינא שמים עשרה שעות היה היום שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם שלישית נמתחו אבריו" (בראשית פרשה א', טו') שהיא מדרגת הבסיס, קומת החול האנושית כללית ורק אחרי שהושלמה קומה זו, "ויפח באפיו נשמת חיים" וכדברי הילקוט בהמשך: "רביעית נזרקה בו נשמה". בזאת נעשתה קומת החול בסיס לקודש. ממשך הרב באורות: "אבל נתקלקלו העינינים ורוח האדם שקע כ"כ בכלל, עד שלא היה החול יכול להעשות בסיס לקודש אלא א"כ יקלקל אותו".

אותו קלוקל הוא חטא אדם הראשון אשר בסיסו נעוץ בחריגה של עולם החול מתפקידו "כי טוב העץ למאכל ותאוה הוא לעינים" ולקחתו את ההנהגה, זוהי שקיעת רוח האדם, אותה נפש חיה, "רוח ממללא". מכאן והלאה מתדרדרת האנושות "ותיתן גם לאשה עמה ויאכל" והולך האדם ומוציא עצמו ממחיצות גן העדן "ויגרש את האדם...".

נראה לענ"ד מקור דברי הרב בדברי הרמח"ל¹⁸. בתחילת דבריו מתאר הרמח"ל את המצב הרצוי, המיזוג האידיאלי בין חיצוניות העולם לפנימיותו. מציאות זו בכללה מתוארת ביחס בין המהות, האור לכליו, לבושו.

¹⁸ אדיר במרום חלק ב באור ז' מלכין המלך החמישי שמלה ממשרקה עמ' קיח מהדורת פרידלנדר ועיין ברמח"ל דרך ה' הערה 2 לעיל.

והעניין, כי האור גדול מן הלבוש הרבה מאד תמיד, כי הלבוש הוא רק חלק קטן...אעפ"כ בהיותו מלוכש בו, הנה הלבוש מספיק להלבישו, מפני הכח שמקבל הוא מן האור המלוכש.

הבכורה במהותה ודאי שייכת היא לאור החיים ולמהותם הפנימית ומתוכה מושפע לחיצוניות שפע העושה פעולה כפולה, מחזק את הלבוש, הכלי ומתוך כך מאפשר לו להכיל את האור עם כל גודלו.

אך בשעה שניתק ממנו, הרי הוא מתכוץ, שנראה ענינו לפי עצמו. ועל כן נעשה בלבוש הזה, זה הכיוון... וזה מורה שנראו כחותיו לבדו, בלא שיקבל הארה מן הגוף המלוכש בו, שהיה מרחיב אותו, ונותן לו כח גדול להספיק להלביש האור הגדול ההוא. אדיר במרום ח"ב באור ז'

כלומר שבשעת הפירוד בין האור ללבוש, אזי הלבוש עצמו מאבד את כוחו שבא לו עקב היכללותו באור. מתאר הרמח"ל איבוד כוח זה ככיווץ. דברים אלו מזכירים את דברי הגמרא המשווה את ארץ ישראל לעור הצבי: "ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי" למה א"י נמשלה לצבי? לומר לך מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו אף א"י אינה מחזקת פירותיה" (כתובות קיב, א). ומבאר רש"י שאין עורו מחזיק את בשרו, שלאחר שמפשיטים את עורו הרי הוא מתכווץ כך גם לאחר אסיפת היבול, אין הארץ מחזיקה אותם משום רבויים. א"י היא הגוף הלאומי, הלבוש של ישראל וגם בה אנו מוצאים שכל עוד אחוזים הלבושים, העור באור הפנימיות הרי החיצוניות עצמה חורגת ממידתה הטבעית, אך מיד בהפרדם הרי היא מתכווצת ומתגמדת לממדים קטנים בהרבה¹⁹.

ממשיך הרמח"ל: "כבר נתפרש במקום אחר, איך הנשמות בתחלה נבראו נשמות ולבושים, וכך ניתנו באדה"ר. וכשחטא, הנה הלבושים נפרדו ממנו, ונשתקעו בעמקי הקליפות. וגם הנשמות נפלו בקליפות". העולם כולו נפל עקב חטאו של אדה"ר, הגברת החושים הדבוקים בלבושים "כי טוב הוא למאכל ותאוה הוא לעיניים", על רצון ה' הגנוז תוך הפרי כמצות לא תעשה, גרמה ש"נתקלקלו העניינים ורוח האדם שקע כ"כ בכלל". זהו אותו שקוע המוזכר בדברי הרמח"ל לעיל. וע"כ, מסביר הרב, " ולא יכול היה החול להיעשות בסיס לקודש אא"כ יקלקל אותו".

¹⁹ מזכירים הדברים את דברי המדרש בבראשית רבה פרשה כ' אות יב' שכתורתו של ר"מ היה כתוב שהקב"ה עשה לאדם וחוה כותנות אור במקום כותנות עור חילוף ע' בא' מעיד על מהלך התיקון מה שמגלה לנו את הקילקול שקדם לו שהלבוש הא' נתהפכה ל' ע', מהאחדות העליונה הדבוקה באלופו של עולם לע' רסיסים כנגד ע' אומות העולם כבהמשך דברי הרמח"ל.

ממשיך הרמח"ל ומבדיל בין שיקועה של הנשמה לשיקועו של הגוף בקליפות:

אך הנשמות לא נשתקעו, כי אם הלבושים. ואלה הם נשמות ישראל ונשמות אומות העולם. שבתחלה לא היה ראוי שיהיה אומות העולם, אלא הכל ישראל, ונשמות אומות העולם לבושים להם. וס"ז - מוח וקליפה. וכיון שחטא אדם, נפרדו הלבושים האלה, שלא היו טמאים, ונפלו בתוך הקליפות, ונטמאו שם, שגברה עליהם הס"א.

על פי דברים אלו נשמות ישראל מושרשות בנשמת אדם הראשון ונשמות הגויים מושרשות בלבושיהו. בהתאחדם, הרי מעלה היא גם לנשמה וגם ללבוש והראיה לכך, שבהיפרדם הרי באה פחיתות לשניהם. אמנם אינה דומה ירידתה של הנשמה לשיקועו של הגוף בעמקי הקליפות. "הנשמות לא נשתקעו" לעומתם הגוף אחוז בהם באופן מוחלט. חלה בו טומאה²⁰ והרי הוא עומד שם ממתין שמדרגת הנשמה תגאלהו, שהרי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים.

כמו שממשיך הרמח"ל לסמן לנו את מגמתנו:

והנה זה היה החלק שבאמת היה צריך תיקון גם מתחלה. וזה מה שהניח הקב"ה לאדם שיהיה מתקן הוא, כי כל השאר היה מתוקן כבר. וכיון שחטא, אז קלקל קלקולים על קלקולים, והלבושים נשקעו כנ"ל ונטמאו. וגם הוא קבל פגם וטומאה בעבורם. וס"ז לפי שגוף הנשמה נעתק מן הלבוש שלה, והלבוש נפל. ונשארו לנשמות הקדושה להסיר לבושים אלה, עם כל מה שירד עמהם, מיד הס"א, ולהחזירם אליהם, בסוד גרים גוררים, שזהו סוף תיקון.

דברי רמח"ל אלו, מציגים לנו את ישראל, כעומדים במדרגה נבדלת לגמרי מהגויים, כל מדרגתם של ישראל כולה מושרשת היא בפנימיות אדה"ר, גם חיצוניותם מקורה נבדל בתכלית ממקור חיצוניות הגויים, שהרי אם גוף ישראל נלקח הוא מאותו מקור שבו חיצוניותם של הגויים אחוזה הרי כבר אמר הרב קוק "שנתקלקלו העניינים ולא יכול היה

²⁰ אורות, אורות ישראל פרק ה' פסקה י' "ההבדל שבין הנשמה הישראלית, עצמיתה, מאוייה הפנימיים, שאיפתה, תכונתה ועמדתה, ובין נשמת הגויים כולם, לכל דרגותיהם, הוא יותר גדול ויותר עמוק מההבדל שבין נפש האדם ונפש הבהמה, שבין האחרונים רק הבדל כמותי נמצא, אבל בין הראשונים שורר הבדל עצמי איכותי.

החול להיעשות בסיס לקודש א"כ יקלקל אותו", וע"כ מבואר שחיצוניות ישראל היא יחידה בפני עצמה²¹.

הרב חרל"פ בהקדמה להגדה של פסח (מי מרום ד' מאמר 'יציאת מצרים') אומר דברים אלו מפורשות "...אצל ישראל עם קודשו אם כי נדמה שגופם הוא כשאר גופי בני אדם באמת אינו כן כי גם לגופם מידת הנשמה ותנאיה..."

נחזור לתחילת דברינו בהם הצגנו את המקורות השונים בדברי מרן הרב בסוגיה זאת ומתוכם נראה היה שיש מקום להשפעה הדדית במישור הכללי אוניברסלי א"כ הדברים לכאורה צריכים באור כיצד תיתכן השפעה והפריה הדדית בין שתי מדרגות נפרדות לגמרי?

אם נתעמק בדברי הרמח"ל נראה שמדרגת הגויים שנשפלה עד כדי שיקועה בקליפות, לא היתה כזאת מעולם. בתחילה, אכן היתה מחוברת עם נשמתו של אדה"ר וקיבלה ממנו את רוממות מעלתה וכמו"כ עתידה היא לחזור לשם לע"ל, כאשר תבוא מדרגתם לידי התיקון השלם, כמו שחתם הרמח"ל בדבריו. הבעיה היא, שכרגע הינם אחוזים לגמרי בקליפות וע"כ השיח הישראלי עמם מוגבל מאוד, אך ללא ספק צורתו החיצונית של הטבע בישראל נראה, תפקודית דומה לטבע האוניברסלי. זהו המישור עליו ניתן לקיים דו שיח עם כלל האנושות.

לכאורה נראות נקודות שיתוף אלו כשוליות וזניחות ביותר, אך מרן הרב לא מזלזל בנקודת שיתוף זו כלל, כיוון שהוא אינו רואה את השאלה הזאת כשאלה נקודתית, הנמדדת ברווח בהווה, אלא כמהלך שלם של תיקון, בו ע"י הפריה זו אנו מניחים את אבני הדרך לשביל על גביו לע"ל יתרחש התיקון השלם²². על מנת להבין את הדברים לעומקם נחדד את הדברים קצת יותר.

הרב בקובץ ז' פסקה מז' מבאר שתי גישות של כבוד לעולם הטבע, הכבוד האילי שמקורו בהתבטלות לשליטת הטבע לעומת הכבוד הישראלי שרואה בטבע ענף ושותף למטרת גילוי שם ה' בעולם.

הכבוד האילי של הטבע, איננו כי-אם כבוד חיצוני, כבוד של הכרח, של אלמוות ותקיפות, והכבוד הישראלי בפנימיותו, הוא כבוד חבתי אידיאלי ונימוסי. הכח העליון

²¹ לא זאת ועוד ע"פ דברים אלו ניתן לומר שאפילו פנימיות הגויים כיוון שהיא מושרשת בלבושי אדה"ר הרי חיצוניותם של ישראל גבוהה ונבדלת היא הבדלה איכותית מפנימיות הגויים.

²² ראה לעיל הערה 3 באותו מקור מובן, שההו"א ההתחלתית בו קומת החול העולמית תישא על גבה את קומת הקודש לא נדחתה לגמרי ויש לזה נ"מ ליחידי יחידים המתעלים למשוך קדושה לעולם דרך תמצית האדם הכללי במחשבתו הלכתחילית.

מתגבר באומה ומתבלט ביחידיה, עד כדי שליטה על הטבע, עד כדי יכולת ואפשרות להרס חוקותיו. והאהבה הפנימית, שהנימוס האלהי המיושר בתכלית, משריש בתוכיותה של הנשמה, מעצים את הכח לבלי לאטרוחי כלפי שמיא, ולאהוב את הטבע על-פי הופעותיו, להכיר את היופי ואת העדינות שיש בו בכללותו, ובהופעת פרטיו המתאימים.

שליטתם הפוטנציאלית של ישראל על הטבע, עד היכולת להפר חוקיו, היא המשחררת אותם לפעול עליו שלא מתוך פחד, אלא מעמדת גובה ושליטה, לדייק אותו בתפקידו ולתת לו את ערכו ומתוך כך לכבד אותו עד כדי חיבוב. כלומר כלילותו של הטבע בתוך מדרגת ישראל המיוחדת, אשר שם ה' מתראה בה בגילוי הוא הופכו לבעל ערך ומשמעות אחרת שגם חלק ה"עקב" הזה הינו מיוחד לגמרי בערך הקודש שבו מהטבע האוניברסלי הכללי, אע"פ שמהצד התפקודי ישנו דמיון ביניהם.

ביטחוננו של הרב שגם דמיון דק זה הוא פתח לתיקון השלם, בו "יכירו וידעו כל יושבי תבל" וגם אנושיותם תרנן לאל חי, נובע מהעובדה שגם הכלים והלבושים, היו בראשית ההוי-ה אורות בעלי ערך עצמי,²³ וע"כ לערכם זה הם ישובו, אלא שעדיין לא הגיע העת להכליל את העולמיות הכללית כמות-שהיא עכשיו ולהשוות אותה לגמרי עם המדרגה הטבעית בישראל. לכן כל ההפריה הדדית תעשה בזהירות יתירה תוך הקפדה ש'קליפתו אכל ותוכו זרק'. אך גם מדופני קליפה אלו תחדור קדושתן של ישראל ותגאל לעתיד לבא את העולם כולו.

אותה האהבה הפנימית של הטבע, הגנוזה בעומק נשמתן של ישראל, היא יסוד היצר הרע הישראלי, שמחולק לאין קץ מתכונתו של היצר הרע של כל עם ולשון. שתחת אשר היצר הרע הכללי ששורה בכל אומה, הוא מיסוד הנחש הקדמוני בפנימיותו, בכוסף הרשעה והחיבול של כעס אויל, אין היצר הרע הישראלי כי-אם לבוש בלבושים צואים, אבל תוכיותו הוא שלהבת אש קודש, אהבת החיים והמציאות, אהבת הטבע מצד הנימוס העליון האלהי שלו, שתוצאותיו הנה כל תיקון וכל שכלול של עולם, כל פאר המדות וכל עדנת החכמות, אור האמת, אור ד' בעוצם גבורתו.

כיוון שגם טבעיותם של ישראל טובלת במקווה הקודש של המדרגה האלוהית הכוללתה, ע"כ מחדש הרב שאף צדדי הפחיתות שבישראל, מוכשרים גם הם ליצור את ההשקה לעולם הכללי המשוקע עד צוואר בחיצוניות השפלה ולהעלותו משם עד אשר "והלכו גויים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' וירננו מדרכיו ונלכה באורחותיו..."²⁴.

²³ עיין ע"ח שער העקודים פרק ה'

²⁴ מיכה פרק ד' פסוק ב'

לסיכום: נלע"ד, על פי דברי 'מרן הרב' שאכן מעלת ישראל נבדלת היא מראש ועד עקב ממעלת הגויים, אלא שלא כמדרגת הקודש העליונה שבישראל השונה ממדרגת העמים, גם בערכה הפנימי וגם בחיצוניותה, (כעין מעשה המצות), מדרגת הטבע שבישראל, על אף שהיא כלולה במדרגת הקודש העליונה, ממנה היא מקבלת את שיפעה, ולכן שונה היא בתכלית מהעולמיות האנושית הכללית (שהרי היא אחוזה, תלויה וכלולה במקור הקודש, והאנושיות הכללית שבויה בשפלות העולם ואינה יכולה להשתחרר ממנה), מ"מ מבחינה חיצונית תפקודית יש מקום ואף צריך בעדינות ובזהירות ליצור הפריה הדדית על מישור צר זה, ע"מ להכין שבילים לזמן בו יוכשר העולם לגאול גם את אנושיותו משפלות ולהעלותו למקורו הראשוני שנשכח ממנו, אך צופה עליו ממרחקי מרחקים לגואלו דרך חיצוניות דחיצוניות של ישראל.

לברור זה בפסח אנו מגיעים דרך ימי הפורים, אשר במ נחתם בטבעת המלך, הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה ונתגלה ע"י 'האיפכא מסתברא' הגדול של המציאות המן הוא עמלק, שראשית הגויים הנוגדת את נקודת הקדושה שבישראל אינה פונה רק למדרגת הרוח שלהם, ללימוד התורה, אלא דווקא לבשר הקודש של ישראל ועל ידי עמלק דווקא מתברר שהדור קבלוה, לתורה שבע"פ, בימי מרדכי ואסתר, זו חשיפה של השקיקה המוטבעת בליבם ובשרם של ישראל שנחקקה במ ע"י כפיית ההר כגיגית במתן תורה, אלא שלא נתגלה עד עתה, ובתחילה נראה הדבר לכאורה שיציאת מצרים טיהרה רק את רוחם של ישראל ואין התורה ספוגה בגופם, ע"כ באו ימי הפורים וקבעו שישראל מספרים תהילת ה' אף בבשרם ואנושיותם "ליבי ובשרי ירננו אל א-ל חי".